

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

на правах рукопису

УДК 81'25 + 81'42 : 303.446.2 = 111

ДЕМЕЦЬКА ВЛАДИСЛАВА ВАЛЕНТИНІВНА

ТЕОРІЯ АДАПТАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ

10.02.16 – перекладознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії та практики перекладу і соціолінгвістики Таврійського національного університету імені В.Вернадського.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
Новикова Марина Олексіївна,
професор кафедри російської
та зарубіжної літератури
Таврійського національного
університету ім. В.Вернадського
МОН України

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Чередниченко Олександр Іванович,
Академік АН ВШ України,
завідувач кафедри теорії та практики
перекладу з романських мов ім. М. Зерова
Київського національного
університету ім. Т.Шевченка

доктор філологічних наук, професор
Гудманян Артур Грантович,
Директор Гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету
МОН України (м. Київ),
завідувач кафедри англійської філології та перекладу

доктор філологічних наук, професор
Швачко Світлана Олексіївна,
професор кафедри перекладу
Сумського державного
університету МОН України

Захист відбудеться “21” лютого 2008р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М.О.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01017, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий “16” січня 2008р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук

Л.В.Клименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Становлення самостійної наукової дисципліни – перекладознавства передбачає насамперед термінологічну визначеність базисних перекладознавчих понять щодо різновидів мовного посередництва, до яких, поза всяким сумнівом, належить і поняття “адаптація”.

Актуальність теми дослідження, таким чином, обумовлена відсутністю у вітчизняному та зарубіжному перекладознавстві й міжкультурній комунікації: 1) системного теоретичного обґрунтування адаптації як одного з ключових понять перекладознавства; 2) концептування основних відмінностей адаптації та суміжних форм вторинної комунікації; 3) окреслення магістральних лінгвокультурологічних чинників, що спричиняють застосування перекладацької адаптації; 4) єдиних методологічних засад перекладацької адаптації різних типів текстів / дискурсів. Зв'язок роботи з науковими темами. Проблематика дисертаційного дослідження відповідає профілю досліджень, що проводяться на кафедрі теорії та практики перекладу і соціолінгвістики Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського за темою “Соціолінгвістична варіативність у мові та мовленні” (номер державної реєстрації № 0104U005407; індекс УДК 8011). Тема дослідження затверджена Вченою радою Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського, протокол №3 від 03.04.2002р.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

побудовано цілісну концепцію перекладацької адаптації як однієї з ключових стратегій сучасного перекладознавства;

розроблено і введено в науковий дискурс понятійний апарат перекладацької адаптації із наданням визначення поняттям “перекладацька адаптація”, адаптивний потенціал тексту або дискурсу, адаптивні стратегії перекладу;

окреслено класифікацію видів адаптації, умов застосування перекладацької адаптації та

запропоновано класифікацію адаптивних перекладацьких засобів;

комплексно розглянуто лінгвокультурологічні й методологічні засади застосування перекладацької адаптації до прагматичних текстів;

установлено ієрархію структурно-типологічних, функціональних, когнітивних, компаративних та адекватно-варіантного (трансформаційного) методів аналізу тексту, дискурсу на основі системного підходу до вивчення поняття “адаптація”;

запропоновано визначення прагматичного тексту як тексту впливу й окреслено парадигму прагматичних типів текстів, яка включає: словникову статтю, навчальний тип тексту, ораторський тип тексту (політичний виступ, проповідь), рекламний тип тексту;

обґрунтовано вибір прагматичних типів текстів політичного та релігійного дискурсів, які відносяться до найбільш авторитетних масово зорієнтованих дискурсів;

виявлено конвергентні та дивергентні ознаки лінгвокультурологічних моделей прагматичних типів текстів релевантні для теорії та практики перекладу;

запропоновано адаптивні перекладацькі моделі аналізованих прагматичних текстів.

Теоретична значущість дослідження визначається тим, що вперше в теорії й практиці перекладу та міжкультурній комунікації розроблено концепцію перекладацької адаптації. Наша концепція стане в нагоді не лише перекладачам-практикам, а й критикам перекладу, оскільки вона дозволяє встановити чіткі межі застосування до тексту власне перекладацьких і адаптивних стратегій з урахуванням ступеню прагматичного потенціалу тексту й прогнозованої реакції цільової аудиторії. Крім того, наведена в роботі система методик виокремлення прагматичного й адаптивного потенціалу текстів або дискурсів уможливорює визначення комплементарного характеру перекладацьких адаптивних стратегій й установлення міри їх залучення до роботи з тим або іншим текстом, дискурсом. Концептуальна основа запропонованої роботи, комплексна методика й результати дослідження можуть бути використані в подальших теоретичних розробках проблематики перекладознавчої компаративістики, в дослідженнях когнітивного та прагматичного аспектів перекладу.

Мета й основні завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є концептуальне окреслення теорії адаптації в перекладі, а також висвітлення лінгвокультурологічних та методологічних засад

застосування перекладацької адаптації до прагматичних типів текстів. Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких завдань:

Установити місце й завдання адаптації в рамках перекладознавства;

Відмежувати адаптацію від суміжних видів мовного посередництва;

Запропонувати систему релевантних понять для теорії адаптації в перекладі;

Визначити лінгвокультурологічні та методологічні засади застосування адаптивних стратегій до перекладу текстів;

Окреслити текст-типологічні та функціональні ознаки прагматичних типів текстів в перекладі;

Розглянути методологічні основи перекладацької адаптації;

Описати лінгвокультурологічні моделі прагматичних типів текстів, які є вирішальними під час вибору перекладацьких стратегій і тактик, спрямованих на вирішення завдань адекватного відтворення типу тексту для іншокультурної аудиторії;

Запропонувати адаптивні перекладацькі моделі прагматичних текстів у політичному й релігійному дискурсах.

Предмет дослідження становлять структурно-типологічні транспозиції та лексико-семантичні трансформації прагматичних типів текстів, розглянутих у перекладах, перекладах - адаптаціях та перекладознавчому аналізі.

Об'єкт і основні напрямки дослідження. Об'єктом вивчення є прагматичний та адаптивний потенціали прагматичних типів текстів, що впливають на вибір перекладачем домінантної стратегії серед власне перекладацьких та адаптивних стратегій. До основних напрямків дослідження належать:

Структурно-типологічна й функціональна організація текстів, дискурсів;

Лінгвокультурологічні засади перекладацької адаптації;

Методологічні основи перекладацької адаптації.

Методика дослідження. Система обраних методик забезпечує послідовність етапів роботи перекладознавця / перекладача-практика під час аналізу й перекладу одиниць текстів, дискурсів.

Методи аналізу:

дефінітивний метод дозволяє відмежувати поняття дискурс і прагматичний текст;

функціональний метод вичленовує систему домінуючих функцій тексту, дискурсу із зазначенням їх специфіки в крос-культурному зіставленні;

тезаурусний метод спрямований на виокремлення в тексті реалій, символів, лінгвоконцептів і аксіологем, функціонування яких маркує для перекладача культурно зумовлені зони тексту, дискурсу;

дистрибутивний метод визначає частотність функціонування культурно зумовлених одиниць у прагматичних текстах із подальшим їх розподілом на зони ядерних, периферійних і маргінальних ознак, що визначають адаптивний потенціал тексту, дискурсу.

Методики аналізу:

текст-типологічна методика виокремлює конвергентні / дивергентні ознаки на рівні тексту, які постають, відповідно, облігаторними / факультативними під час перекладу-адаптації;

когнітологічна методика спрямована встановити ключові для певного тексту або дискурсу концепти, аксіологеми, що є облігаторними / факультативними у виборі перекладацьких адаптивних стратегій;

контекстуальна методика висвітлює на гіпертекстовому, текстовому й гіпотекстовому рівнях інтегральні / диференціальні структурно-композиційні, лексико-семантичні та функціональні ознаки тексту, які при аналізі зсуву в межах парадигми прагматичних текстів визначають типи транспозицій / трансформацій, що обумовлюють вибір перекладацьких адаптивних стратегій; методика символічної інтерпретації вичленовує та інтерпретує символ у тексті, що передбачає вибір адекватного перекладацького адаптивного прийому.

Матеріалом дослідження слугували оригінальні та перекладні тексти політичного дискурсу, до яких належать: словникові статті до базисних політичних концептів, політологічні навчальні тексти, політична промова, тексти політичної реклами; релігійного дискурсу: словникові статті до базисних релігійних концептів, гомілетичні навчальні тексти, проповіді та рекламні тексти релігійного

характеру. Загальний обсяг досліджуваного матеріалу становить близько 90 текстів різного обсягу, що складає біля 30 000 сторінок.

Практична цінність проведеного дослідження полягає в подальшому розвитку теоретичних і практичних засад викладання теорії та практики перекладу, особливо, прагматичних, культурологічних та когнітологічних аспектів теорії перекладу, компаративної стилістики, у розробці спецкурсів з основ міжкультурної комунікації, теорії дискурсів, лінгвопрагматики тексту. Використання основних положень і результатів дослідження у викладанні теоретичних і спеціалізованих курсів дозволить залучити до їх програм найновітніші технології та досягнення в зазначених галузях знань і сприятиме удосконаленню методики їх викладання.

На захист виносяться наступні положення.

Адаптація – це тип перекладу з домінантною прагматичною настановою та орієнтацією на стереотипи очікування носіїв мови-реципієнта й культури-реципієнта. Відмінність перекладу-адаптації від перекладу-репродукції, а також від вільного відтворення текстів за мотивами або інших різновидів інтертекстів полягає в тому, що переклад-адаптація передбачає зіставлення й перевірку текстом оригіналу, за умов домінантної орієнтації на мовні й культурні пріоритети реципієнта. Ступінь близькості / віддаленості від тексту оригіналу може варіюватися для різних типів адаптивних текстів.

Репродуктивний переклад – це тип перекладу, який зорієнтовано на відтворення лінгвокультурного коду аудиторії відправника. Адаптивний переклад – це тип перекладу з домінантною прагматичною настановою на мовні та культурні стереотипи реципієнта.

Переклад-адаптація не спростовує переклад-репродукцію і не протиставляється йому, а є комплементарним типом перекладу.

Адаптивні перекладні тексти – це тексти створені на основі адаптивних стратегій перекладу.

Адаптивні стратегії перекладу спрямовані на: 1) переважне використання мовних і культурних моделей реципієнта і 2) виразну прагматичну орієнтацію текстів перекладу на свою (іншомовну й іншокультурну) аудиторію.

Адаптивний потенціал тексту або дискурсу – це потенційна здатність певного тексту або дискурсу до адаптації в перекладі або обов'язковості такої адаптації. Наявність / відсутність адаптивного потенціалу залежить від дистанції між мовами й культурами, що вступають у контакт, і від пріоритетності прагматичної функції під час перекладу.

Підґрунтям для класифікації прагматичних типів текстів постає прагматичний і адаптивний потенціали типу тексту. Згідно з цими критеріями, класифікація прагматичних типів текстів включає: словникову статтю, навчальний тип тексту, ораторську промову (політичний виступ, проповідь) і рекламний текст.

Лінгвокультурологічні моделі прагматичних типів текстів демонструють конвергентні та дивергентні ознаки, які віддзеркалюють текст-типологічні стереотипні очікування аудиторій зіставляваних традицій. З позицій вирішення перекладознавчих завдань, виокремлення цих ознак дозволяє розмежувати зони мінімальних і максимальних труднощів у перекладі, а також прогнозує переважання репродуктивних або адаптивних стратегій перекладу. Конвергентні та дивергентні текст-типологічні ознаки, у свою чергу, покладено в основу адаптивних перекладацьких моделей, відтворення яких під час перекладу обумовлює рівень адекватності впливу прагматичного тексту на аудиторію за умов іншої культурної традиції.

Перекладацька трансляція парадигми прагматичних типів текстів у іншу культуру передбачає врахування стереотипів очікування носіїв мови - реципієнта й культури - реципієнта, що в свою чергу, обумовлює вибір перекладацьких стратегій на користь репродуктивних і/або адаптивних стратегій.

До умов застосування перекладацької адаптації належать наступні: 1) прагматична функція тексту постає домінантною; 2) текст перекладу зорієнтовано на стереотипи очікування носіїв мови-реципієнта та культури-реципієнта; 3) ступінь віддаленості/близькості контактуючих мов і культур визначає наявність/відсутність стереотипів очікування того чи іншого прагматичного типу тексту.

Адаптивні перекладацькі моделі прагматичних текстів політичного й релігійного дискурсів відображають різний ступінь близькості / віддаленості від вихідного тексту, що залежить від типу адаптивного тексту.

Достовірність висновків і спостережень забезпечується фаховим аналізом дослідженої проблеми, застосуванням комплексної методики дослідження адаптивних перекладацьких стратегій, що інтегрує лінгвокультурні, когнітивні, текст-типологічні, інтерпретативні підходи до аналізу дискурсів / прагматичних текстів, широким теоретичним підґрунтям, а також значним обсягом дослідженого емпіричного матеріалу.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено в монографії “Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми” (36 ум. друк. арк.) та 25 наукових статтях у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Особистий внесок автора полягає в розробці теоретико-методологічних засад перекладацької адаптації й побудові на цій основі перекладацьких адаптивних моделей прагматичних текстів політичного й релігійного дискурсів.

Апробація роботи. Основні положення і результати дослідження були предметом наукових доповідей і обговорювалися на наступних конференціях: Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Поетика художнього тексту” (Київ-Херсон, 1996); Міжнародна наукова конференція “VIII Крымские Пушкинские Чтения. Русь – Россия и Великая Степь” (Сімферополь, 1999); IX Міжнародна наукова конференція “Пушкин и Крым” (Сімферополь, 2000); Всеукраїнська науково-практична конференція “Семантика мовних одиниць: теоретичний і прагматичний аспекти” (Херсон, 2001); Перша Всеукраїнська національна конференція за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” та Програми академічних обмінів ім. Фулбрайта в Україні “Гендерні і жіночі курси у вищих навчальних закладах України: сучасний стан та перспективи викладання” (Миколаїв, 2002); Всеукраїнська науково-практична конференція “Функціонування мовних одиниць у художньому і публіцистичному мовленні” (Херсон, 2002); XII Міжнародна наукова конференція ім. Сергія Бурого “Мова і культура” (Київ, 2003); Міжнародна наукова конференція “Християнство і література: Проблема взаємодії у загальнокультурному контексті” (Херсон, 2004); V Юбилейный Международный семинар “Полиэтническая среда: культура, политика, образование” (Луганск, 2004); Міжнародна наукова конференція “Людина. Мова. Комунікація” з нагоди 200-річчя Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна (Харків, 2004); Всеукраїнська науково-методична конференція “Перевод как вторичная коммуникация” (Харків, 2004); Міжнародна науково-практична конференція “Науковий потенціал світу “2004” (Дніпропетровськ, 2004); Міжнародна науково-практична конференція “Актуальные проблемы переводоведения и иностранной филологии”, (Луцьк, 2004); IV Міжнародна наукова конференція “Межкультурные коммуникации: традиции и новые парадигмы” (Алушта, 2005); 1 Всеукраїнська наукова конференція “Актуальні проблеми філології та перекладознавства” (Хмельницький, 2005); (Всеукраїнська наукова конференція “Тригорій Кочур в контексті української культури другої половини XX віку” (Львів, 2005); VII Всеукраїнська науково-практична конференція “Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця” (Київ, 2005); V Міжнародна наукова конференція “Межкультурные коммуникации: проблема русско-украинского билингвизма” (Алушта, 2006); Всеукраїнська наукова конференція “Радість і страждання як чинники культури” (Київ, 2006); Наукова конференція “Концепції культури в історії української гуманітарної думки XIX-XX ст.” (Київ, 2006); Наукова конференція “Концепції культури в історії української гуманітарної думки XIX – XX ст..” (Київ, 2006); IX Міжнародна наукова конференція з перекладознавства “Федоровские чтения” (Санкт-Петербург, 2007).

Структура дисертації визначається розв’язуваними в ній дослідницькими завданнями. Робота містить вступ, три розділи з висновками до кожного, загальні висновки, список використаних джерел, джерела ілюстративного матеріалу, додатки. Обсяг основного тексту – 327 сторінок, загального – 579 сторінок. Рукопис укомплектовано бібліографічним апаратом (696 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність, новизну теми; окреслені об’єкт, предмет, матеріал, мета та завдання роботи; визначені теоретичне та практичне значення дисертації; сформульовані основні

твердження, що виносяться на захист; зазначено апробацію роботи і накреслено перспективи подальших досліджень.

Перший розділ “Адаптація в перекладі: теоретичний аспект” присвячено теоретичному обґрунтуванню концепції перекладацької адаптації в перекладознавстві із наданням визначення поняттям “перекладацька адаптація”, адаптивний потенціал тексту або дискурсу, адаптивні стратегії перекладу, репродуктивний / адаптивний типи перекладу, прагматичний текст, дискурс. Розділ також містить: 1) визначення критеріїв відмежування адаптації від суміжних видів мовного посередництва; 2) окреслення принципів, критеріїв та завдань вичленування культурно зумовлених одиниць, до яких належать реалії, символи, концепти; 3) аналіз теоретичних робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо встановлення облігаторних / факультативних структурно-типологічних і функціональних ознак аналізованих прагматичних типів текстів.

Одностайність наукових трактувань поняття “адаптація” промовисто свідчить про те, що адаптації відведено скромну роль “пасербиці” перекладознавства. Фактично, адаптивна модель перекладу, адаптивна теорія перекладу діє на суміжжі редактури перекладу, власне перекладу й теорії комунікації. Теорія комунікації розглядає проблеми адаптації певного повідомлення в межах однієї культури до різних адресатів, тому, з цієї точки зору, адаптація – це галузь перекладознавства. Та для перекладознавства адаптація теж постає суміжною зоною хоча б тому, що здебільшого передбачає елімінування або граничну трансформацію елементів, що зрештою спричиняє повну видозміну тексту, яка зазвичай не визнається перекладом більшістю науковців. Перекладацька адаптація, як проміжна зона, має свою принадливу силу, котра полягає в тому, що адаптивні моделі прагматичних типів текстів пояснюють необхідність застосування трансформацій і, таким чином, змикають теорію комунікації, прагмалінгвістику й теорію перекладу. Адаптивні перекладацькі моделі покликані розкрити причини змін тексту в процесі (його) переходу з дискурсу в дискурс, з одного типу тексту в інший або переходу від однієї ідеології до іншої. Ці ж моделі пояснюють трансформаційні зміни під час перекодування з мови в мову, з культури в культуру.

Варто зауважити, що більшість авторів розглядають адаптацію як крайню ступінь зміни оригіналу щодо текстів художнього дискурсу, не приділяючи належної уваги питанню про ступінь перекладацької адаптації в інших типах текстів і дискурсів. Виняток становить лише робота Л.К.Латишева й А.Л.Семенова, де автори порушили питання про масштаби припустимих зсувів, залежних безпосередньо від типу перекладного тексту, справедливо зазначаючи, що “конкретно такі обмеження (адаптаційних зсувів – В.Д.) ніде не зафіксовано” (*Переклад: теорія, практика й методика викладання*, 2003). Теоретичні роботи із зіставлення перекладу та адаптації приводять нас до наступних висновків: по-перше, з огляду на співвіднесення адаптації й перекладу дослідники акцентують принципову відмінність обох понять, хоча й визнають оказіональну необхідність застосування адаптації; по-друге, маргінальний характер адаптації спричиняє нестачу не лише термінологічної визначеності адаптації, а й окреслення системи адаптивних методів для різних типів текстів, що в свою чергу викликає неминучість наступного висновку – під фрагментарною прагматичною адаптацією тексту, по суті, вчені розуміють індивідуальну інтерпретацію тексту перекладачем.

Уперше висловлена О.Каде проста думка про те, що переклад – лише один із видів мовного посередництва, надає можливість під час зіставлення з іншими його видами виразніше виявити його специфіку (*Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung*, 1980). В принципі те саме можна стверджувати й про адаптацію: визначення поняття “адаптація” неможливо без попереднього аналізу як самого поняття “адаптація”, так і суміжних з ним видів мовного посередництва. Щодо видів міжмовного посередництва можна погодитись із тим, що трансляція текстів поєднана не лише з подоланням міжмовних і міжкультурних бар’єрів, а й з нейтралізацією суб’єктивно-особистісного ставлення перекладача до тексту оригіналу. Таким чином, за основу відмежування перекладу-адаптації від суміжних видів мовного посередництва покладено три критерії: 1 – ступінь присутності в тексті перекладу стилю перекладача; 2 – ступінь орієнтації на рецептора тексту перекладу; 3 – обов’язковість / необов’язковість зіставлення тексту перекладу з вихідним текстом.

Відмінність перекладу-адаптації й перекладу-репродукції та інших різновидів (між)мовного посередництва полягає в тому, що перекладацька адаптація свідомо зорієнтована на зіставлення та перевірку текстом оригіналу та, на відміну від інших різновидів інтертекстів (анотацій, коментування, перекладу за мотивами), редукує вияви власного стилю перекладача. Перекладацька адаптація не суперечить перекладу-репродукції, а є комплементарним типом перекладу. Адекватний переклад у будь-якому разі передбачає адаптацію. Інша річ, що пропорції власне перекладацьких і адаптивних стратегій підпорядковані типові тексту, та не просто умоглядному типові тексту, а прагматичному. Чим ближче прагматична функція тексту до домінантних, тим більше адаптивних стратегій необхідно застосовувати, але не забуваючи про власне перекладацькі. Іншими словами, головний критерій адаптації тексту – це його прагматична орієнтація. Парадигму прагматичних текстів побудовано за принципом від мінімально прагматичного до максимально прагматичного типу тексту. Відповідно, ця парадигма включає: словникову статтю, навчальний тип тексту, ораторську промову (політичний виступ, проповідь) і рекламний текст. Адаптивний потенціал тексту або дискурсу виявляється в потенційній здатності певного тексту або дискурсу до адаптації в перекладі, а іноді й до обов'язкової адаптації. Потенційна “схильність” до адаптації підпорядковується пріоритетності прагматичної функції перекладу.

Виходячи з твердження, що до інваріантних ознак дискурсу належать текст і екстралінгвістичні чинники, які визначають статус комунікативної ситуації, тоді, з точки зору теорії адаптації в перекладі, особливий інтерес становить процес ідентифікації текстів і дискурсів з урахуванням асиметрії культур. За думкою М.О.Новикової, дискурс – це медіатор між аудиторією та текстом (*Перевод - адаптация: типология дискурсов / текстов*, 2004). Саме цим пояснюється й вибір матеріалом нашого дослідження прагматичних текстів політичного й релігійного дискурсів. Обидва дискурси можна зарахувати до розряду найбільш культурно специфічних дискурсів тому, що саме вони в повному обсязі реалізують ідеологічну й історично та національно обумовлену складову певної культури та відповідно представляють вищу соціальну й вищу сакральну владу. У межах східнослов'янських традицій відмінність релігійного від нерелігійного дискурсу становить міра авторитетності, а в атлантичній – тематика. Міра авторитетності формує “вертикаль” дискурсу, різновиди тематик – “горизонталь”. Таким чином, виокремлюємо два критерії визначення дискурсу: якщо дискурс аналізується за горизонталлю, основним критерієм постає тематичний, а якщо за вертикаллю – критерій авторитетності встановлює місце певного дискурсу в межах усього дискурсивного поля однієї культури. Приймаючи за вихідну точку перекладацької роботи з дискурсами положення про “вертикальне” розташування дискурсів у східнослов'янських традиціях, ми змушені констатувати, що й перекладацька адаптація має певні обмеження. У цьому розумінні принципово неможливою постає перекладацька адаптація рекламного тексту релігійного характеру атлантичної традиції, адже в нормативній свідомості зокрема православних представників східнослов'янських культур рекламний текст усвідомлюється не як текст, а як антитекст.

Культурна асиметрія, таким чином, обумовлює не лише принципову розбіжність у парадигмі текстів, а й визначає систему домінантних функцій дискурсів, відтворення яких при перекладацькій трансляції сприяє адекватному сприйманню певного типу дискурсу, тобто його адекватній ідентифікації та інтерпретації.

Образ аудиторії постає підґрунтям інтралінгвістичних трансляцій від одного типу тексту до іншого в межах дискурсу. Мовне вираження словникової статті енциклопедичного словника під час перекодування у підручник гуманітарного профілю в межах однієї культурної традиції супроводжуватиметься якісним зміненням інформації, що спричинено нарощенням прагматичного потенціалу навчального типу тексту. З позицій лінгвістичних засад перекладу Р.Якобсон висловив наведену думку таким чином: “під час внутрішньомовного перекладу слова використовується або інше слово, більш-менш синонімічне першому, або парафраза” (*О лингвистических аспектах перевода*, 1985). Можемо лише зауважити, що ступінь експлікації культурно обумовленого значення прямо пропорційний ступеню прагматичності тексту.

Аналіз зсуву в межах парадигми прагматичних типів текстів однієї культурної традиції становить для нас інтерес з кількох причин. По-перше, побудова типології прагматичних типів текстів

дозволить вирішити одне з актуальних питань сучасного перекладознавства, а саме – питання про адекватне читачке сприйняття текстів різних типів, оскільки до сьогодні на встановлено чіткої системи перекладацьких завдань та стратегій, необхідних при роботі з прагматичними типами текстів. По-друге, виходячи з положення, що кожний жанр має свої закони побудови, типологічна модель прагматексту в перекладі дозволить перекладачеві виділити зони конвергентних і дивергентних текст-типологічних ознак з урахуванням культурно зумовленої відмінностей у стереотипах очікування аудиторій відправника та реципієнта. По-третє, дослідження перерозподілу якісної інформації за умов зсуву прагматекстів у межах дискурсу в певній лінгвокультурній традиції, дозволяє перекладачеві визначити зони дивергентних текст-типологічних ознак, відтворення яких при перекладі призведе до: а) хибної ідентифікації типу тексту (зсув у парадигмі дискурсу); б) ідентифікації типу тексту не як нормативного, а радше як екзотичного; в) ідентифікації типу тексту як побудованого за “своєю” моделлю, а не іншокультурною. І нарешті, текст-типологічні моделі вирішують питання границь застосування перекладацької адаптації.

Наявність домінантних конвергентних текст-типологічних ознак свідчить на користь репродуктивних перекладацьких стратегій та тактик, оскільки вони призводять до адекватного сприйняття прагматичної настанови та системи функцій типу тексту. У разі превалювання зони дивергентних ознак, залучення адаптивних стратегій вбачається необхідним за умов, якщо перекладач хоче уникнути хибної ідентифікації типу тексту цільовою аудиторією.

Трансляція парадигми прагматичних типів текстів у іншокультуру передбачає врахування стереотипів очікування носіїв мови-реципієнта й культури-реципієнта, що, в свою чергу, обумовлює вибір перекладацьких стратегій на користь власне перекладацьких і/або адаптивних стратегій. Перекладний текст визнають високоякісним у тому разі, коли він відповідає традиціям типології текстів у культурі суспільства перекладної мови, тобто тим традиціям, що добре відомі адресатові й він очікує на них за певних умов спілкування. Зауважимо, що за умов домінантної орієнтації на мовні й культурні пріоритети рецептора, ступінь близькості або віддаленості від тексту оригіналу може варіюватися для різних типів адаптивних текстів.

Для цілей нашої роботи суттєвим убачається наступний розподіл базисних культурно обумовлених текстових елементів: реалії, символи, лінгвоконцепти. Міра прагматичності типу тексту пропорційна частотності функціонування мовних одиниць з національно-культурним компонентом. Причому, і сама частотність уживання, й ієрархія культурно обумовлених одиниць впливають на специфіку функціонування аналізованого типу тексту не лише в межах дискурсу, а й у межах культурної традиції. Для перекладача це означає, що реально він працює з двома типами інформації в тексті – предметною (власне фактуальною) і оцінною. У процесі перекладу тексту різні типи інформації визначають алгоритм перекладацьких дій у виборі або на користь репродуктивного перекладу, або на користь адаптивного перекладу. Для репродуктивного перекладу домінантною є предметна інформація, виражена магістральністю інформативної (денотативної, когнітивної) функції для даного типу тексту. Перевага оцінних (конотативних) видів інформації неминуче спричиняє актуалізацію стилістичних функцій. А це означає, що під час репродуктивного перекладу дотримати сполучення домінантних функцій в умовах асиметрії мов і культур надзвичайно складно. Незбереження під час перекладу домінантних функцій спричиняє зсув як у межах типів текстів, так і в межах дискурсу. Функціональне призначення тексту визначає набір перекладацьких стратегій і, таким чином, може обумовлювати комплементарність перекладацьких і адаптивних стратегій. Адаптивні стратегії перекладу передбачають: 1) використання мовних і культурних моделей реципієнта й 2) виразну прагматичну орієнтацію текстів перекладу на свою іншомовну й іншокультурну аудиторію. У такому розумінні можна говорити про те, що чим менше культурного компонента в тексті, тим більше необхідно стратегій репродуктивного перекладу й, відповідно, менше адаптивних стратегій і навпаки. Наведену тенденцію можна простежити в нашій роботі, де поряд з перекладознавчим аналізом текстів оригіналів і перекладів подано репродуктивні переклади прагматичних типів текстів, виконані носіями англійської, української та російської мов. Репродуктивний переклад демонструє площину перекладацьких проблем, які виникають під час перекладацької роботи з прагматичними текстами, доводить необхідність застосування тих перекладацьких та адаптивних моделей, котрі запропоновано в результаті проведеного

перекладацького крос-культурного аналізу текстів і дискурсів. Експериментальний репродуктивний переклад і перекладознавчий аналіз допомагають перекладачеві визначитися з вибором алгоритму перекладацьких стратегій чи то на користь власне перекладацьких, чи то – адаптивних, залежно від реакції аудиторії, на яку очікує перекладач.

Для визначення прагматичного й відповідно адаптивного потенціалу прагматичних типів текстів у роботі надається аналіз теоретичних робіт, які присвячено виокремленню структурно-типологічних і функціональних ознак словникової статті, навчального типу тексту, ораторського типу тексту (політична промова, проповідь). Дані, одержані в результаті дослідження, свідчать про те, що функціональний підхід дозволив дослідникам: 1) визначити теоретичні засади словників різних типів, обґрунтувати виокремлення словникової статті в окремий тип тексту; 2) описати типологію науково-технічних навчальних текстів; 3) надати визначення політичній промові як окремому типові тексту; 4) віднести проповідь до розряду текстів релігійного дискурсу.

Аналіз теоретичних робіт демонструє, що зазначені типи текстів не розглядалися ученими з позицій перекладацької трансляції, отже не з'ясованими залишаються наступні параметри: 1) ієрархія структурно-типологічних ознак прагматичних типів текстів, необхідних за умов перекладу в іншокультуру; 2) система структурних елементів й функціональних ознак, які відображають лінгвокультурну специфіку й прагматичний потенціал типів текстів; 3) система домінантних для того чи іншого типу тексту функцій, необхідних перекладачеві для уникнення “переключення” одного типу тексту в інший за умов перекладу в іншу культуру; 4) система методик аналізу лінгвокультурної специфіки й методологічних засад прагматичних типів текстів у перекладі. Другий розділ “Перекладацька адаптація: лінгвокультурологічний аспект” присвячено аналізу лінгвокультурологічних моделей прагматичних типів текстів політичного та релігійного дискурсів з огляду на перекладацькі задачі, які необхідно вирішити для досягнення адекватного перекладу з урахуванням стереотипів очікування аудиторії-реципієнта та за умов збереження прагматичного потенціалу типу тексту.

Переклад культурно зумовлених типів текстів, до яких відносяться прагматичні типи текстів, ускладнюється тим фактом, що адекватне сприйняття тексту перекладу залежить від того, наскільки він відповідає стереотипам очікування цільової аудиторії. Зрозуміло, що тут йдеться про текст-типологічні стереотипи очікування, які в обох культурах мають певні конвергентні та дивергентні ознаки. Виокремлення конвергентних та дивергентних ознак типів текстів в обох культурах вбачається необхідним саме для практики перекладу, оскільки впливає на вибір перекладацьких тактик в процесі роботи з текстами. Домінування конвергентних ознак свідчить на користь збігу в текст-типологічних стереотипах очікування аудиторій відправника й одержувача, і навпаки, вищість дивергентних ознак заздалегідь доводить, що стереотипи очікування розходяться і, чим більше таких ознак, тим більше відчутним є культурно зумовлене текст-типологічне розходження у сприйнятті зазначених аудиторій. Таким чином, домінування конвергентних чи дивергентних ознак впливає на вибір перекладачем між репродуктивною та адаптивною стратегією в процесі перекладу того чи іншого прагматичного типу тексту.

Для перекладача це означає, що у випадку, коли на всіх рівнях тексту дивергентні ознаки нарощуються, переклад передбачає застосування менш формалізованих і більше креативних засобів перекладу. Так, з огляду структури тексту, його обсяг може розширюватись / скорочуватись, що відповідно прогнозує застосування редукції / ампліфікації / елімінації. Послідовність інформації також може підлягати транспозиції, включаючи реверс сильних позицій тексту. З точки зору лексико-семантичної специфіки тексту можна говорити про застосування лексико-семантичних трансформацій різного рівня складності. Наприклад, збільшення кількості синонімічних відповідників, у тому числі контекстуальних синонімів (термін Р.П.Зорівчак), призведе до залучення таких “складних” трансформацій, як розвиток значення, цілісна заміна висловлення. Переклад символіки вихідного тексту (у випадку високого рівня варіативності оцінної семантики) потребує адекватного вибору серед символічних варіантів, які представлені в культурі тексту перекладу. Специфіка функціонування лінгвоконцептів в оригінальному тексті у першу чергу маніфестується в кількісному / якісному наповненні слотів. Застосування фреймової методики до аналізу текстів культури (термін Ю.М.Лотмана) є виправданим з двох причин. По-перше,

когнітологічний аналіз за фреймами експлікує специфіку інформації на двох рівнях – ментальному й вербальному, а по-друге, демонструє загальні закономірності організації вербалізованої інформації. Фреймова методика дозволить нам диференціювати якісну інформацію в текстах.

Якісна інформація, або семантичний комунікативно-ціннісний простір тексту культури, диференціюється за трьома критеріями: універсального / загального, специфічного / особливого й унікального / одиничного. Об'єднання знань у складі фрейму обумовлено тим, що в сукупності вони висвітлюють певний стандартний стереотипний набір. Зрозуміло, що йдеться про культурно зумовлений стереотип, який залежить не лише від мови. Порівняння стереотипів, властивих культурі оригіналу, з тими, що функціонують у культурі перекладної мови, демонструє всі типи опозицій картин світу: етнічної та індивідуальної, загальнолюдської та індивідуальної, узагальненої загальнолюдської та національно-етнічної. Остання опозиція вбачається актуальною, оскільки найбільш виразно виявляється в прагматичних текстах, що належать до таких апелятивних дискурсів як політичний і релігійний.

До парадигми прагматичних текстів належать: словникова стаття тлумачного й енциклопедичного словників, навчальний тип тексту (підручник з політології та гомілетики), політичний виступ (політична промова), проповідь і політичний рекламний текст.

Прагматичний потенціал, змінюючись від типу тексту до типу тексту за принципом наростання, змінює також і співвідношення власне перекладу й адаптації, що, у свою чергу, свідчить про адаптивний потенціал типу тексту. Інформація під час перекодування одного типу тексту в інший характеризується різним ступенем наповнення слотів, що й спричиняє розподіл слотів за принципом домінантних / маргінальних для певного типу тексту, дискурсу. Цей аналіз демонструє реальні відмінності типів текстів у рамках парадигми одного дискурсу. За умов кількісного збільшення елементів певного слоту при зсуві в інший тип тексту збереження цієї тенденції в перекладі може призвести до: а) хибної атрибуції типу тексту; б) ідентифікації тексту як такого, що відповідає іншому типові тексту дискурсу, або як аномативного (екзотичного); в) доместикації тексту перекладу.

З позицій перекладацької адаптації, якісні зміни інформації від типу тексту до типу тексту, від дискурсу до дискурсу, в межах зіставляваних культурних традицій означає, що певний тип семантики може: а) ампліфікуватися (дописка: часткова, повна); б) елімінуватися (повне зникнення або повна десемантизація); в) коментуватися; г) конкретизуватися.

Спираючись на результати фреймового, а також лінгвокультурологічного аналізу, ми можемо говорити про наступні моделі побудови прагматичних типів текстів у зіставляваних культурах:

I. Політичний дискурс: атлантична традиція.

Словникова стаття як тип тексту.

Проведений фреймовий аналіз словникових статей за ключовими політичними концептами демонструє функціонування єдиного типу семантики, а саме універсального.

Аналіз зсуву в межах парадигми прагматекстів від тлумачного у політологічний словник демонструє суттєве зростання кількості лексем універсального значення з обов'язковою актуалізацією власне політичної термінології (дописка).

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, гіпоніми до політичних концептів. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до політичних концептів, аксіологеми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до політичних концептів, аксіологеми, антропоніми.

Політологічний навчальний тип тексту.

Результати фреймового аналізу дозволяють нам визначити наступні тенденції: домінантне місце посідає лексика з універсальним значенням і політологічна термінологія; варіативно реалізується специфічна семантика й маргінально – унікальна.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, гіпоніми до політичних концептів, аксіологеми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, політичні концепти, гіпоніми, аксіологеми, антропоніми.

Під час аналізу зсуву політологічного словника у підручник простежуються наступні тенденції: ключовим прийомом є розширення обсягу тексту, що охоплює зону всіх трьох типів значення, проте, політичні терміни в політологічному навчальному тексті коментуються, що виражено калькою та розвитком значення; специфічна лексика тяжіє до специфікації. Таким чином, для атлантичної традиції ампліфікація всіх типів семантики та коментування політичної термінології постають текст-типологічними ознаками навчального тексту. У разі збереження названих тенденцій у перекладі в іншокультуру, навчальний тип тексту може сприйматися як такий, що відноситься до текстів політичного дискурсу, але не ідентифікуватися як зазначений тип.

3. Політичний виступ як тип тексту.

Специфічною рисою якісного розподілу інформації в зазначеному типі тексту можна вважати домінування лексичних одиниць з універсальною семантикою; специфічна й унікальна семантика належать до маргінальних ознак.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – аксіологеми з експліцитно вираженою позитивною оцінкою. Фінальна позиція – політичні концепти й гіпоніми до них. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – політичні концепти й гіпоніми до них, аксіологеми з експліцитно вираженою позитивною й негативною оцінністю, антропоніми, політична термінологія.

За умов перекодування політологічного навчального типу тексту у політичний виступ простежуються наступні транспозиції. Оскільки політичний виступ належить до ораторських типів текстів, ми можемо припустити, що лексика з універсальним компонентом значення взагалі-то не втрадиться, проте, ампліфікації підлягатимуть політичні терміни, політичні реалії, а також аксіологеми. Елімінації підлягають лексичні елементи з унікальною семантикою. Концептуальною для аналізованого типу тексту є експансія лексичних одиниць з експліцитно та імпліцитно вираженою оцінністю. Негативна оцінність та політичні реалії за умов репродуктивного перекладу можуть призвести до сприйняття тексту як екзотичного, оскільки текст-типологічна модель виступу відповідає іншокультурним стереотипам аудиторії.

II. Політичний дискурс: східнослов'янські традиції.

1. Словникова стаття як тип тексту.

Фреймовий аналіз однозначно свідчить, що домінуючим типом семантики в словниковій статті є універсальна семантика з варіативним включенням політичного компоненту значення.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – універсальна семантика з політичним компонентом, гіпоніми до політичних концептів, аксіологеми з імпліцитно вираженою оцінністю, антропоніми. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, гіпоніми до політичних концептів. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, антропоніми.

Аналіз зсуву в межах зазначеної парадигми тлумачного словника у політологічний у межах східнослов'янських традицій дозволяє стверджувати наступне: у політологічному словнику значно зростає кількість лексичних одиниць з універсальним і унікальним значенням (дописка); специфічне значення підлягає специфікації. Характер подання інформації в політологічному словнику пов'язаний з певною функціональною корекцією, яка і спричиняє активізацію лексики з оцінним компонентом. За умов репродуктивного перекладу висока концентрація політичної термінології в аналізованому типі тексту призведе до ідентифікації ПТ як такого, що належить до парадигми політичного дискурсу, але не відповідає текст-типологічним очікуванням аудиторії ПК. Політологічний навчальний тип тексту.

Фреймовий аналіз демонструє магістральне використання, з одного боку, лексики з універсальним значенням, а з іншого - політичної термінології. Факультативний характер застосування має специфічна семантика, нерелевантною є актуалізація елементів з унікальною семантикою.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – політичні концепти й гіпоніми до них. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, гіпоніми до політичних концептів, аксіологеми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, гіпоніми до політичних концептів, політичні реалії, антропоніми.

Магістральними транспозиціями під час перекодування словникової статті у підручник є дописки всіх типів значення. Уточнення потребує лише той факт, що конкретизації з розвитком значення підлягає специфічна семантика.

3. Політичний виступ як тип тексту.

Фреймовий аналіз дозволяє виявити диференційну специфіку даного типу тексту, яка полягає в ампліфікації унікальної семантики нарівні з високою частотністю реалізації універсального значення. Причому, специфічне значення належить до маргінальних ознак даного типу тексту. Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – форми звертання, форми особових займенників, політична термінологія, гіпоніми до політичних, загальнолюдських концептів, аксіологеми. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – політична термінологія, аксіологеми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до політичних концептів, політична термінологія, аксіологеми.

Аналіз зсуву в межах парадигми політологічної навчальної статті у політичний виступ свідчить про наступне. Певні типи універсальної семантики, характерні для політологічного підручника, у політичному виступі не реалізуються (пропуск). Ампліфікації підлягають лексичні елементи специфічної та унікальної семантики (дописка, конкретизація + розвиток значення).

4. Політична реклама як тип тексту.

Зазначений тип тексту характерний лише для східнослов'янських традицій. У такому разі йдеться про письмову реалізацію рекламних текстів, які в атлантичній традиції гранично редуковані й заміщені мультимедійними засобами. Оскільки матеріалом нашого дослідження слугують письмові тексти, політичні рекламні тексти атлантичної традиції фіксуються нами як значущо відсутні. Фреймовий аналіз демонструє наступні результати. Для даного типу тексту актуальною вбачається обов'язковість функціонування лексики з універсальною семантикою. Зі свого боку, специфічна семантика зазначеному типові тексту нерелевантна.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – антропоніми, інклюзивний займенник “ми”, гіпоніми до політичних концептів. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до політичних концептів. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – політичні терміни, аксіологеми.

За умов перекодування політичного виступу у політичну рекламу основними тенденціями можна вважати наступні: універсальне значення та його типи зберігаються в рекламному тексті, проте, елімінації зазнають елементи зі специфічною семантикою.

III. Релігійний дискурс: атлантична традиція.

1. Словникова стаття як тип тексту.

Фреймовий аналіз словникових статей за ключовими релігійними концептами свідчить про те, що під час зсуву у межах парадигми тлумачних словників у спеціалізовані релігієзнавчі словники інформація перерозподіляється таким чином: універсальне значення домінує, специфічне значення представлено варіативно, унікальна семантика належить до зони маргінальних ознак.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. В ініціальній позиції інваріантну зону ознак спеціалізованого словника становлять релігійні лінгвоконцепти, сакральний інтекст; варіативні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст; варіативні – лексика з універсальним значенням. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст; варіативні – гіпоніми до релігійних концептів.

Аналіз зсуву в зазначеній парадигмі демонструє наступні типи транспозицій: дописка (повна або часткова) є домінуючим прийомом і поширюється переважно на універсальне значення.

Специфічне значення вводиться конкретизацією та розвитком значення, унікальна семантика елімінується (пропуск), або актуалізується за рахунок залучення сакрального інтексту (дописка). У разі, якщо перекладач надасть перевагу репродуктивним стратегіям, аналізований тип тексту може бути сприйнятий як текст іншого типу, але в межах релігійного дискурсу.

2. Гомілетичний навчальний тип тексту.

Фреймовий аналіз: домінуючий тип значення – універсальний; специфічна семантика актуалізується за рахунок залучення сакрального інтексту; унікальне значення – нерелевантне типові тексту.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст, антропоніми; варіативні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів; нерелевантні – аксіологеми з позитивною / негативною оцінністю. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст, антропоніми, релігійні концепти; варіативні ознаки – лексика з релігійним компонентом; нерелевантні – аксіологеми з позитивною / негативною оцінністю.

Медіальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст, антропоніми, релігійні концепти й гіпоніми до них; варіативні ознаки – лексика з релігійним компонентом, аксіологеми.

Аналіз зсуву словникової статті у гомілетичний навчальний текст уможлиблює наступні висновки: основний тип транспозицій – дописка, що поширюється переважно на елементи універсального значення. Специфічна й унікальна семантика актуалізується за рахунок залучення сакрального інтексту (дописка). Унікальна семантика – нерелевантна гомілетичному посібнику. Пряме транспонування типу тексту в іншопольову без урахування адаптивних стратегій призведе до збереження лише релігійної тематики, а текст-типологічна ідентифікація може бути хибною.

3. Проповідь як тип тексту.

Результати фреймового аналізу: домінантне значення – універсальне; специфічний компонент значення актуалізується сакральним інтекстом; унікальне значення нерелевантне аналізованому типові тексту.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, сакральні оніми, сакральний інтекст; варіативні ознаки – форми звертання, аксіологеми, церковні реалії, біблійні антропоніми. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – церковні реалії, сакральні оніми, біблійні антропоніми, сакральний інтекст; варіативні ознаки – форми звертання, гіпоніми до релігійних концептів, аксіологеми з негативною оцінністю.

Медіальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, біблійні й сучасні антропоніми, аксіологеми, сакральні оніми, сакральний інтекст; нерелевантні – церковні реалії.

При аналізі зсуву гомілетичного підручника у проповідь визначено такі основні тенденції: універсальне значення ампліфікується; специфічна семантика в разі зростання кількості фрагментів сакрального інтексту ампліфікується. Унікальна семантика – нерелевантна типові тексту. Якщо перекладач свідомо зорієнтований на стереотипи очікування аудиторії ПК, адаптації підлягатимуть фрагменти тексту з експлікацією негативною оцінності, форми звертання на сильних позиціях тексту та церковні реалії.

IV. Релігійний дискурс: східнослов'янські традиції.

1. Словникова стаття як тип тексту.

Фреймовий аналіз демонструє, що під час зсуву від українських тлумачних у спеціалізовані словники інформація перерозподіляється наступним способом: домінує універсальне значення, а варіативно реалізовані специфічний і універсальний типи значень у спеціалізованих словниках максимально редукуються. У російських словниках тенденція якісного перерозподілу інформації має інші, відмінні від українських, ознаки. Так, до домінуючих можна зарахувати два типи значень – універсальне й специфічне, до зони варіативних елементів належать лексичні елементи з унікальним значенням.

Аналіз перекодування українського тлумачного словника у релігієзнавчий дозволяє нам стверджувати, що домінантним прийомом є ампліфікація елементів універсальної семантики.

Специфічна семантика коментується; унікальна семантика – елімінується. У російській традиції словників цього типу простежуються наступні тенденції: універсальна семантика ампліфікується й конкретизується (+ розвиток значення); специфічна семантика ампліфікується; унікальна семантика коментується.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти української словникової статті.

Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – універсальна семантика, релігієзнавчі терміни. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – універсальна лексика, релігієзнавчі терміни. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – універсальна лексика; варіативні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, сакральні й біблійні оніми.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти російської словникової статті.

Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, церковні реалії;

варіативні ознаки – сакральні й біблійні оніми, сакральний інтекст. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, церковні реалії, сакральні й біблійні оніми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів з позитивною оцінністю, церковні реалії, сакральний інтекст.

2. Гомілетичний навчальний тип тексту.

Фреймовий аналіз гомілетики свідчить про магістральне використання всіх типів значення: універсального, специфічного й унікального. Специфіка функціонування унікального значення полягає в тому, що реалізація цього типу значення маркує основну групу слотів, та водночас, додаткові слоти редукують цей тип значення.

Аналіз зсуву словникової статті у гомілетичний текст демонструє наступні пріоритетні напрями: універсальне значення ампліфікується; специфічне значення передбачає використання двох прийомів – дописки, конкретизації + розвиток значення; унікальна семантика цілком залучається до гомілетики на відміну від словникової статті.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – релігійні концепти й гіпоніми до них, аксіологеми; варіативним і нерелевантним убачається імплікація сакрального інтексту. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – релігійні концепти, церковні реалії, антропоніми, аксіологеми. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – релігійні концепти й гіпоніми до них, церковні реалії, антропоніми, аксіологеми, сакральний інтекст. За умов відповідності текст-типологічним очікуванням аудиторії ПК, адаптації підлягатимуть церковні реалії, певні типи антропонімів і найголовніше – оцінність, яка виражається в текстах експліцитно.

3. Проповідь як тип тексту.

Фреймовий аналіз текстів проповідей східнослов'янських традицій демонструє домінування наступних типів значення: найширше представлені лексичні одиниці як універсального, так і специфічного значення. Унікальна семантика також облігаторно актуалізується, хоча й з невисокою мірою частотності.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти української проповіді як типу тексту. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – гіпоніми до релігійних концептів, аксіологеми, сакральні оніми, сакральний інтекст; варіативні – церковні реалії. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – релігійні концепти та їх гіпоніми, сакральний інтекст, сакральні оніми; варіативні ознаки – церковні реалії. Медіальна позиція: інваріантні ознаки – сакральний інтекст, релігійні концепти та їх гіпоніми, аксіологеми, сакральні оніми; варіативні – церковні реалії.

Структурно-композиційний та лексико-семантичний контексти російської проповіді як типу тексту. Ініціальна позиція: інваріантні ознаки – релігійні концепти з експліцитно вираженою позитивною /негативною конотацією, біблійні оніми; варіативні – сакральний інтекст, церковні реалії. Фінальна позиція: інваріантні ознаки – форми звертання, релігійні концепти й гіпоніми до них, аксіологеми, сакральні оніми, церковні реалії; варіативні – сакральний інтекст.

Значуща відсутність у східнослов'янських культурах традиції рекламного тексту релігійного характеру принципово унеможливорює аналіз інтралінгвістичних транспозицій при трансляції проповіді як типові тексту у рекламний тип тексту.

У третьому розділі “Перекладацька адаптація: методологічний аспект” пропонуються адаптивні перекладацькі моделі прагматичних типів текстів політичного й релігійного дискурсів. Адаптивні моделі для кожного з типів текстів відображають різний ступінь близькості / віддаленості від тексту оригіналу, з огляду на тип адаптивного тексту.

Політичний дискурс.

Лінгвокультурологічні моделі статей тлумачного словника в порівнюваних традиціях, а також виокремлення їх дивергентних й конвергентних ознак дозволяють нам стверджувати, що з огляду перекладу домінуюча кількість лексико-семантичних одиниць вихідного тексту знаходиться в діапазоні однозначних і варіантних еквівалентних відповідностей, представлених арсеналом засобів цільової мови. З огляду структурно-композиційних особливостей текстів словникових статей за умов перекладу-адаптації зі східнослов'янських культур в атлантичну перекладачеві необхідно вдатися до деяких транспозицій, відповідальних за якісний перерозподіл текстової

інформації. Для збереження й передачі східнослов'янських лінгвокультурних традицій словника за умов трансляції в атлантичну традицію перекладачеві необхідно вдатися до ампліфікації ознак політичної термінології, що відповідає прийомам власне перекладу. Перекладознавчі прийоми на рівні еквівалентних відповідників можуть спричинити інформаційну перенасиченість тексту, що для побудови словникових статей атлантичної традиції є нерелевантним, однак, повністю відповідає лінгвокультурним традиціям східнослов'янських політологічних словників.

Науковий стиль оповіді або, як ми звикли говорити, академічний стиль викладу інформації в навчальному тексті східнослов'янських традицій змінюється на науково-популярний, есеїстичний стиль підручника в атлантичній традиції. З метою збереження східнослов'янських лінгвокультурних традицій за умов трансляції навчального типу тексту в атлантичну традицію перекладачеві необхідно вдатися не тільки до лексико-семантичних, структурних і інших трансформацій, але й до певних адаптивних стратегій. Особова форма повідомлення має трансформуватися в безособову форму оповіді. Для ініціальної позиції тексту нерелевантною убачається позитивна актуалізація політичного контексту США. Дописка й дескриптивний перифраз необхідні за умов імплікації власне політичної термінології й гіпонімів до політичних концептів.

Політичний виступ напевне єдиний тип тексту політичного дискурсу, що яскраво демонструє поєднання ознак аргументативного і риторичного (публічного) дискурсів. У процесі трансляції політичного виступу як типу тексту в атлантичну традицію (в сильних позиціях тексту) домінантним способом перекладу є власне переклад за умов неодмінної наявності еквівалентних відповідностей нормам мовленнєвого етикету. Ситуація транспонування східнослов'янських текстів політичного виступу в атлантичну традицію вимагатиме максимальної редукції власне політичної термінології. Щодо оцінності, на нашу думку, для забезпечення лінгвокультурної специфіки даного типу тексту необхідно зберегти позитивну конотацію оцінності (за умов елімінації негативної конотації) і ампліфікувати концепти й гіпоніми.

Релігійний дискурс.

Беручи до уваги різну культурну акцентуацію, можна окреслити наступні перекладацькі адаптивні стратегії. У процесі трансляції богословського словника східнослов'янських традицій доводиться елімінувати біблійні антропоніми й сакральний інтекст, що належить безпосередньо до них. Якщо ж ми хочемо зберегти специфіку православ'я, нам необхідно вдатися до коментування або розвитку значення. За умов такого варіанту перекладу в іншу релігійну традицію словникова стаття може бути сприйнята не як богословська, а як наукова: ми зберігаємо науковість викладу, однак утрачаємо релігійну семантику. Адаптація релігійних гіпонімів і аксіологем з релігійною семантикою вимагає коментарів, конкретизації й дескриптивного перифраза. У зв'язку з інваріантністю використання в атлантичній традиції сакрального інтексту, але в силу збереження й передачі православної специфіки, гіпоніми до релігійних концептів і аксіологеми необхідно інтегрувати разом із сакральним інтекстом, що в термінах перекладознавства фіксується як повна дописка.

Церковні реалії. Особливість перекладу полягає в тому, що реалії - частина ритуалу для обох деномінацій, зберігаються й перекладаються, як правило, за традицією. Однак існує ряд церковних реалій, давно забутих протестантизмом і, відповідно, саме вони представляють для аудиторії культурну лакуну. Можна було б говорити про коментарі, як спосіб перекладу, однак, логічним є застосування часткової елімінації, кальки + дескриптивного перифраза.

Архітектоніка гомілетичних текстів зіставляваних традицій - атлантичної й східнослов'янських - дотримується різних дидактичних моделей побудови навчального тексту. Цікаво, що ця тенденція характерна й для інтралінгвістичної реалізації текстів атлантичної традиції. Зважаючи на специфіку роботи перекладача та критика перекладу констатуємо, що церковні реалії підлягатимуть елімінації лише тоді, коли немає можливості надати коментар. Однак традиція православної гомілетики вимагає збереження релігійних концептів і аксіологем з позитивною конотацією у фінальній позиції тексту. Стратегічна різновекторність гомілетичних текстів аналізованих традицій вказує перекладачеві ті зони, де "очевидна" ситуація за аналогією за умов можливого повного або репродуктивного транспонування в іншу культуру спричинить, по-перше, перекодування типу

тексту з парадигми “сакральних” текстів у парадигму “профанних” текстів (релігійний дискурс - науковий дискурс); по-друге, нівелювання лінгвокультурної специфіки тієї або іншої традиції; і по-третє, порушення або руйнування системи (вертикальних) цінностей аудиторії іншої культурної традиції.

Реальна робота перекладача з прагматичним текстом ставить його перед неодмінним вибором на користь найбільш прагматично зорієнтованих виражальних засобів рідної мови. Саме тут для нього існує небезпека неточного вибору тих чи інших мовних елементів, котрі зумовлюють виникнення зон нерозуміння тексту або сприйняття його щонайменше як дивного, зрештою помилкового. Оскільки текст проповіді розраховано на аудиторію, що не має попереднього культурного досвіду або культурного фону, переклад сакральних онімів буде зрушуватися в бік елімінації. Що ж стосується імен Пресвятої Богородиці, то в протестантській традиції вся концептосфера Богородиці буде облігаторно елімінуватися.

Протестантська проповідь традиційно згадує святих апостолів Петра й Павла, а також біблійні персонажі переважно Старого Завіту. Стосовно інших антропонімів першого ряду в проповіді дозволяються цитати з посиланнями на автора Євангелія, а відтак, під час трансляції антропонімів першого ряду необхідне застосування дескриптивного перифразу, наприклад, “за свідченням святого євангеліста Луки”. Імена канонічних для православ'я святих при перекладі зазнають часткової десемантизації. Церковні реалії мають в зазначених традиціях характер факультативних ознак. Проте, для перекладача передача східнослов'янських реалій становить якщо не труднощі, то проблему вибору між декількома способами перекладу. Обом традиціям властиве згадування *Св. Євангелія* або *Біблії* в цілому, а також свят *П'ятидесятниці* (або *Pentecost*), варіанти перекладу яких можна віднести до таких, що перекладаються за традицією та мають еквіваленти в обох мовах. Відкритим для перекладача залишається питання про переклад в атлантичну традицію реалії *Свята Церква* – “*Свята Православна Церква, Церква Христова, Святая Православная Христианская Церковь*”. По-перше, *Церква Христова* й *The Christ's Church* виступають культурними омонімами. Поняття, що стоять за цими реаліями в конфесійних традиціях розрізняються й, відповідно, калька при перекладі в атлантичну традицію може нівелювати православну специфіку лексеми. По-друге, з метою уникнення додаткових коментарів під час трансляції реалії *Свята Православна Християнська Церква*, доведеться вдатися до часткової десемантизації, елімінуючи частину реалії й, залишаючи словосполучення *Православна Церква* лише як варіант. І нарешті, варіант *Свята Церква* можливий за умови коментування релігійної цінності значення слова *Свята*. Тематика текстів та типів текстів, що не підлягають перекладацькій адаптації.

Політичний дискурс.

Рекламні тексти політичного характеру не адаптуються в атлантичну традицію у зв'язку з тим, що для культурних поцінувань атлантичної традиції східнослов'янські тексти друкованої політичної реклами не вважаються престижними. Крім того, більшість текстів політичної реклами в атлантичній традиції представлено переважно мультимедійними засобами, а в нашій роботі аналізуються друковані тексти.

Релігійний дискурс.

Специфіка лінгвокультурологічних моделей гомілетики та проповіді атлантичної та східнослов'янських традицій має ряд тематичних компонентів, які через культурні і конфесійні розбіжності з моделями гомілетики східнослов'янських традицій не підлягають перекладацькій адаптації. Рекламні тексти релігійного характеру атлантичної традиції не адаптуються в східнослов'янські традиції через відсутність даного типу тексту в парадигмі релігійного дискурсу.

ВИСНОВКИ

1. Адаптація як вид мовного посередництва більшістю дослідників розглядається як доконечна форма перетворень, допустимих у перекладі. В дисертації запропоновано інший підхід, згідно з яким адекватність перекладу прагматично зорієнтованого тексту можлива за умов його адаптації до лінгвокультурних стереотипів реципієнта. Зрозуміло, що у такому разі пропорції репродуктивних й адаптивних стратегій в перекладі підпорядковуються прагматичній заданості певного типу тексту

або дискурсу в оригіналі. Саме тому перекладацька адаптація не суперечить репродуктивному перекладу, а є комплементарною стратегією. Основна мета адаптивних стратегій полягає у відтворенні прагматичного потенціалу тексту або дискурсу в перекладі з урахуванням лінгвокультурних стереотипів носіїв мови та культури реципієнта.

2. Адаптивні переклади, на відміну від суміжних видів мовного посередництва, або інтертекстів (анотацій, перекладів за мотивами, переспівів) підлягають обов'язковому зіставленню з вихідним текстом. Свідомий вибір перекладачем на користь адаптивних стратегій, таким чином, передбачає, по-перше, використання переважно мовних і культурних моделей реципієнта й, по-друге, відтворення прагматичного потенціалу оригінального тексту в перекладі, що призведе до адекватної ідентифікації реципієнтом типу тексту та дискурсу в перекладі.

3. Адаптація передбачає дві стратегії: адаптація типу тексту та адаптація інформації типу тексту. Застосування адаптації інформації в культурі перекладу пояснюється тим, що зміна інформації типу тексту та засобів її подання обумовлена лінгвокультурними розбіжностями вихідного тексту та тексту перекладу. Адаптація інформації передбачає пріоритетність інформації типу тексту, що відповідає не так власне перекладу, як авторській редакції.

4. Історія українського перекладу XV - XVIII століть свідчить про наявність в перекладацькій діяльності двох магістральних тенденцій: калькування (репродуктивного перекладу) та адаптації. Так, богословська література перекладалась переважно калькуванням, натомість тексти художньої літератури, зокрема, поетичні твори транспонувались в українську культуру через переспіви, переклади за мотивами, вільний переклад. У кінці XIX на початку XX століття процес зближення перекладацьких стратегій особливо помітний в перекладах Лесі Українки та І.Франка, які прагнули європеїзувати українського читача. В подальших теоретичних розробках основ теорії українського перекладу за адаптивними стратегіями закріплюється комплементарний характер їх застосування в межах одного жанру. В умовах сучасного розвитку України на тлі розбудови України як європейської держави з'являється новий реципієнт-одержувач масових текстів, ідентифікація яких залежить від його лінгвокультурних стереотипів очікування. Тому, для перекладознавства актуальним убачається розробка моделей перекладацької адаптації, які передбачають і критерії границь застосування адаптації при перекладі прагматичних типів текстів різних дискурсів, зокрема, найбільш авторитетних, до яких відносяться політичний і релігійний дискурси.

5. Для практичного аналізу свідомо обрано найбільш прагматичні типи текстів політичного й релігійного дискурсів, які демонструють різний ступень вивченості з огляду перекладу. Так, на сьогодні вже відомі численні теоретичні та практичні розвідки у дослідження проблем, що виникають під час перекладу текстів політичного дискурсу (Кулікова І.М., Михайленко О.В., Овсянникова О.В., Плехова І.П., Румянцева М.І., Садіков О.В., Соловей Г.С.), текстів релігійного дискурсу (Аверинцев С.С., Кабакчі В.В., Кузьменко Л.О., Моховикові Н.В., Шиповських М.В., Шутова О.С.) у той час, як проблеми відтворення таких типів текстів релігійного дискурсу як гомілетичний навчальний текст, проповідь залишаються у зоні наукового маргінесу. Парадигма прагматичних типів текстів складається з: 1) політичний дискурс – словникова стаття, політологічний навчальний тип тексту, політичний виступ, політична реклама; 2) релігійний дискурс – словникова стаття, гомілетичний навчальний тип тексту, проповідь. Перекладацька трансляція парадигми прагматичних типів текстів до іншокультури передбачає ідентифікацію й адекватну реакцію аудиторії реципієнта, що можливо за умов урахування стереотипів очікування носіїв мови-реципієнта й культури реципієнта - саме це й обумовлює вибір алгоритму перекладацьких стратегій на користь адаптивних.

6. Вибір політичного й релігійного дискурсів обумовлений наступними причинами: по-перше, ці дискурси відносяться до найбільш авторитетних масово зорієнтованих дискурсів; по-друге, політичний і релігійний репрезентують опозицію соціальний – релігійний, через яку реалізується відповідно вища соціальна й вища сакральна влада; по-третє, обидва типи дискурсів є ідеологічними за своєю сутністю і тому в них найбільшою мірою активізується національно-культурний компонент певної культурної традиції; по-четверте, тип дискурсу й ступінь дальності / близькості культур впливає на вибір перекладача між власне перекладацькими й адаптивними стратегіями.

7. Для перекладача культурна асиметрія детермінує не лише принципову розбіжність у парадигмі текстів, а й визначає систему домінуючих функцій дискурсів, збереження яких під час перекладацької трансляції забезпечує адекватність їх ідентифікації та інтерпретації. Аналіз перекладів довів, що ідентифікація тексту або дискурсу передбачає адекватність на структурно-композиційному та семантико-стилістичному рівнях, тобто текст або дискурс розпізнаються у випадку, якщо аналогічна функція вихідного тексту в культурі реципієнта обслуговується адекватними структурними та семантичними засобами. За умов домінантної орієнтації на мовні й культурні переваги рецептора, ступінь близькості чи віддаленості від тексту оригіналу може варіюватися для текстів, що проходять адаптацію.

8. Адаптивний і прагматичний потенціал тексту пропорційні частотності функціонування культурно обумовлених мовних одиниць, до яких належать реалії, символи, лінгвоконцепти та залежать від домінування прагматичної функції.

9. Проведення фреймового, структурно-композиційного та лексико-семантичного аналізу прагматичних типів текстів політичного й релігійного дискурсів надає можливість побудувати лінгвокультурологічні моделі прагматичних типів текстів і окреслює тенденції у перерозподілі якісної інформації під час перекодування одного типу тексту в інший в межах одного дискурсу. Аналіз перерозподілу якісної інформації в межах парадигми дискурсу демонструє реальні відмінності типів текстів. З огляду перекладу це означає, що у разі збільшення елементів певних слотів при зсуві від одного типу тексту в інший в рамках одномовної комунікації, пряме транспонування цих елементів в умовах двомовної комунікації може призвести до хибної атрибуції типа тексту цільовою аудиторією. Лінгвокультурологічні моделі прагматичних типів текстів виявляють різницю у жанрових стереотипах аудиторій відправника і реципієнта, а також вказують на границі застосування перекладацької адаптації.

Для атлантичної традиції в політичному дискурсі простежується наступна магістральна тенденція: прагматичний потенціал текстів зростає від словникової статті до політичного виступу через експлікацію лексичних елементів зі специфічною семантикою, що, в свою чергу, передбачає залучення таких транспозицій, як дописка (універсальна семантика) та конкретизація із розвитком значення (специфічна семантика). Причому, лексика з унікальною семантикою розцінюється як не релевантна прагматичним типам текстам зазначеної лінгвокультурної традиції. Натомість, в східнослов'янських традиціях прагматичний, а відтак, і адаптивний потенціал зростає за рахунок широкого залучення лексики з унікальним значенням у той час, як елементи зі специфічним значенням поступово елімінуються.

Релігійний дискурс атлантичної традиції демонструє кількісну ампліфікацію елементів з універсальною семантикою від одного типу тексту до іншого у разі зростання частотності функціонування лексики зі специфічним значенням. У зіставленні з атлантичною традицією, східнослов'янські традиції широко реалізують лексичні елементи з унікальною семантикою вже в навчальному типі тексту, що призводить до зростання прагматичного й адаптивного потенціалу типів текстів. Специфічна семантика представлена за принципом наростання в усіх типах тексту без винятку й, у свою чергу, сприяє підвищенню адаптивного потенціалу текстів. Універсальна семантика характеризується високим ступенем реалізації в усіх зазначених типах текстів.

10. Визначення магістральних тенденцій при аналізі зсуву прагматичних типів текстів в межах парадигми одного дискурсу окреслює домінантні трансформації й транспозиції, які слугують підґрунтям для перекладацьких адаптивних моделей прагматичних текстів. Необхідність використання адаптивних перекладацьких моделей підтверджується тим фактом, що прагматичний потенціал тексту неможливо відтворити засобами власне репродуктивного перекладу, про що свідчать аналіз оригіналів і перекладів, а також варіанти репродуктивного перекладу надані в дисертації. Саме тому, збереження прагматичного потенціалу тексту в умовах іншокультури з домінантною орієнтацією на мовні та культурні стереотипи реципієнта залежить від відповідного рівня залучення як репродуктивних, так і адаптивних стратегій.

11. Методологічні засади теорії адаптації уможливають застосування наступних перекладацьких моделей до прагматичних типів текстів політичного та релігійного дискурсів та стратегій за умов адаптації інформації.

Структурно-композиційний і фреймовий аналіз політологічних словникових статей тлумачного словника в порівнюваних лінгвокультурних традиціях дозволяє нам говорити про те, що з огляду перекладу домінуюча кількість лексико-семантичних одиниць вихідного тексту розташована в діапазоні однозначних і варіантних еквівалентних відповідностей, представлених засобами мови перекладу. Втім включення лексики зі специфічною й унікальною семантикою потребуватиме залучення коментарів, що, у свою чергу, може призвести до збільшення обсягу й, відповідно, до “ускладнення” власне перекладу використанням адаптивних стратегій. Якщо ж перекладач вдається до елімінації культурно маркованої лексики під час перекладу, це може зумовити нівелювання лінгвокультурних традицій східнослов'янських політологічних словників. Збереження при перекладі в атлантичну культуру додаткової специфічно політологічної інформації спричинить внутрішньо дискурсивний “зсув” від словникового типу тексту до навчального, що може призвести до неможливості адекватного сприйняття цього типу тексту в рамках культур.

12. Підручники східнослов'янських традицій в частині, що розглядає політичні концепти, представляє собою експлікацію словникових статей політичної енциклопедії. Композиція підручника в цьому аспекті відповідає “жанровим очікуванням” своєї аудиторії. Підручник атлантичної традиції свідчить про те, що модель навчальної літератури успадковує тенденції розкриття лінгвоконцептів, прийняті в енциклопедичному словнику, де переважає універсальна семантика, з обов'язковим включенням елементів унікальної семантики. Аналіз продемонстрував, що американський політологічний навчальний текст не відповідає загальноприйнятим вимогам до побудови політології, і тому є радше політологічним підручником для американців, оскільки в основному розкриває політичну історію, культуру та ідеологію США. Тому, пряме транспонування східнослов'янських підручників в атлантичну традицію може зумовити “переміщення” сприйняття навчального типу тексту в бік довідкового типу тексту, до специфічних ознак якого належить високий рівень концентрації термінології при об'єктивності викладу. Лексичні одиниці універсальної семантики мають свої відповідності в арсеналі засобів мови перекладу; лексика зі специфічною семантикою передається за допомогою дескриптивного перифраза, комбінованої реномінації, дописки; зона унікального значення (антропоніми, топоніми, політичні реалії) транспонується за допомогою кальки або перекладу за традицією. З позицій адаптації збереження саме культурної обумовленості навчального типу тексту східнослов'янських традицій передбачає: 1) елімінацію або редукування власне американських політичних реалій із подальшою імплікацією реалій загальнополітичного статусу (пропуск, дописка, конкретизація + розвиток значення); 2) ампліфікацію антропонімів або імен видатних філософів і мислителів (дописка, конкретизація + розвиток значення); 3) максимальне редукування ідеологічного компонента, який виявляється в аксіологемах на сильних позиціях тексту (генералізація, частковий пропуск); 4) ампліфікація власне політичної термінології (дописка, конкретизація + розвиток значення); 5) заміну аксіологем гіпонімами до політичних концептів (конкретизація, дескриптивний перифраз).

13. Конвергентні ознаки політичного виступу як типу тексту в зіставляваних традиціях зумовлюють переважне застосування прийомів власне перекладу. Втім, за умов адаптації інформації політичного виступу в атлантичну традицію власне політична термінологія підлягатиме максимальній редукації. При перекладі реалій і символів застосувати прийоми власне перекладу й адаптації, міра яких залежить від ступеня складності реалії, її обов'язковості для тексту й аудиторії, на яку розрахований текст.

14. Політичні рекламні тексти атлантичної традиції представлено здебільшого мультимедійними засобами й тому перекладацька адаптація тестів політичної реклами східнослов'янських традицій вбачається неможливою. Для фахівців, зацікавлених побудовою політичних рекламних текстів східнослов'янських традицій, переклад у атлантичну традицію ґрунтуватиметься на прийомах власне перекладу, оскільки в даному випадку домінуючою для рекламного типу тексту буде інформативна функція. З точки зору ціннісної системи атлантичної традиції трансляція рекламного тексту передбачала б перекладацьку адаптацію, проте наші рекламні тексти для них не є престижними й тому переклад не має сенсу.

15. Адаптація інформації східнослов'янських богословських словників в атлантичну культуру найбільш актуальною постає зона специфічного значення. Зважаючи на це можна окреслити

наступні перекладацькі адаптивні стратегії: найбільш авторитетні біблійні антропоніми помітно редукуються, залишаючи місце лише для авторитетних сакральних онімів (повний або частковий пропуск), що, у свою чергу, може призвести до сприйняття цього типу тексту не як богословського, а як наукового; релігійні лінгвоконцепти, їх гіпоніми та аксіологеми з релігійною семантикою вимагають коментарів, конкретизації й дескриптивного перифраза, а також інтеграції з сакральним інтекстом (дописка); реалії здебільшого підлягатимуть елімінації, оскільки, пояснюючи сутність однієї церковної реалії, православний словник спирається на інші церковні реалії, що актуалізує інтекстові коментарі, які можуть “обтяжити” текст і перевести його в розряд текстів наукового дискурсу.

16. Для перекладача відмінність мети й завдань гомілетичного навчального типу тексту в атлантичній і східнослов'янських традиціях спирається на: систему культурних цінностей зіставлених традицій; висвітлює зони розбіжності конфесійної традиції; вказує на ті акценти, безпосередня постановка яких зумовлює переведення гомілетичного тексту до іншого типу тексту, що може призвести до невідповідності читацьких очікувань. Зважаючи на зазначене, ми можемо говорити про залучення наступних перекладацьких та адаптивних стратегій за умов власне перекладу та адаптації інформації даного типу тексту: оніми свв. отців Церкви, а також численні церковні реалії, цілком відсутні в атлантичній традиції, потребують або внесення додаткових коментарів, що значно збільшить обсяг тексту, або елімінації, яка, у свою чергу, може призвести до суттєвих змістових і структурних утрат під час перекладу, а також зрештою – до функціонального зсуву типу тексту. Застаріла лексика, елементи церковно-проповідницького стилю і богословська термінологія підлягатимуть елімінації або коментуванню (дописка). Частотне звертання до текстів святих отців Церкви частково елімінується, якщо в завдання перекладача не входить проблема збереження конфесійної специфіки для спеціальної аудиторії. Повчальність гомілетики, актуальна для атлантичної традиції, може бути компенсована введенням східнослов'янського інклюзивного “ми”, наслідком чого буде, по-перше, збереження сприйняття тексту як релігійного й, по-друге, передача лінгвокультурної специфіки даного типу тексту. Спосіб генералізації доречний у процесі транспонування численних аксіологем із позитивною й негативною конотаціями. Гіпоніми до релігійних концептів, а також власне православне трактування основного призначення проповіді потребують коментування. Цитати сакрального тексту потребують перевірки на їх точність і відповідність священному тексту Біблії.

17. У разі адаптації інформації текстів східнослов'янських православних проповідей для атлантичної лінгвокультури можливо застосування наступних стратегій: сакральні оніми, вся концептосфера Пресвятої Богородиці зрушується в бік елімінації. Імена канонічних для православ'я святих при перекладі і / або адаптації інформації зазнають часткової десемантизації. Подібні перетворення необхідні й для передачі імен негативних/позитивних біблійних персонажів. Під час перекладу антропонімів і біблійних реалій необхідно вдаватися до генералізації, що, власне, і є частковою десемантизацією. Характерне для православної проповіді використання старослов'янізмів або архаїзмів, котрі в протестантській проповіді практично не припустимі, підлягатимуть генералізації. Щодо реалій, необхідно зазначити, що у тих випадках, де реалії не підлягають елімінації або калькуванню, доречно залучати переклад за аналогією й коментування, що, у свою чергу, передбачає часткову десемантизацію реалії. Загалом, під час трансляції в атлантичну традицію церковні реалії, сакральні оніми та релігійні концепти підлягатимуть редукції та елімінації різних ступенів. Єдиним специфічно православним залишається наявність гіпонімів із релігійними компонентами й аксіологеми з позитивною й негативною оцінністю, що під час перекладу визначається як повна дописка. Оскільки православна проповідь, на відміну від протестантської проповіді, інкорпорує максимальний ступінь оцінності, при перекладі адаптація передбачає залучення таких прийомів: переклад за аналогією, гіпонім + дескриптивний перифраз, а також повна дописка.

18. Специфіка інтралінгвістичних моделей гомілетики атлантичної традиції має ряд тематичних компонентів, які, в силу культурних і конфесійних розбіжностей із моделями гомілетики східнослов'янських традицій, не підлягають перекладацькій адаптації і / або адаптації інформації. До них належать: розділ, присвячений дослідженню питання про можливість залучення

жінок до проповідницької діяльності; розділ-показчик світських свят, яким у протестантській традиції присвячуються проповіді; розділ, основним завданням якого є роз'яснення проповідникам морально-етичних норм під час роботи із проповідями інших пастирів. Конфесійна й лінгвокультурна специфіка гомілетик східнослов'янських традицій спричиняє неможливість перекладацької адаптації наступних розділів: види проповідей, тематика яких пов'язана із церковними святами, днями, присвяченими Пресвятій Богородиці, днями пам'яті свв. угодників; розділ гомілетики про необхідність включення в текст проповіді фрагментів зі святоотецької літератури, а також обов'язковість церковно-богослужбової мови проповіді; розділ, у якому зазначаються обов'язкові умови для одержання сану священника (проповідника).

19. Адаптації в східнослов'янські культурні традиції не підлягають наступні теми проповідей: економічне благополуччя конгрегації з обов'язковим біблійним обґрунтуванням необхідності для всіх членів конгрегації внесення в церкву десятої частки доходу; гріхи святих отців. У зв'язку з розбіжностями атлантичної та східнослов'янських релігійних і культурних традицій наступні теми проповідей не підлягають перекладацькій адаптації: проповіді, присвячені Таїнствам; проповіді на свята Богородиці; проповіді на дні пам'яті святих; проповіді на церковні свята; проповіді, з тематики торжества Православ'я; проповіді щодо різних церковних подій.

20. Рекламні тексти релігійного характеру атлантичної традиції не адаптуються в східнослов'янські традиції через відсутність даного типу тексту в парадигмі релігійного дискурсу.

Основні положення дисертації висвітлено у наступних публікаціях:

Демецька В.В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: Монографія. – Херсон: МЧП “Норд”, 2006. – 378с. (Рецензії: 1) Колегаєва І.М. Рецензія на монографію В.В.Демецької Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: Монографія. – Херсон: МЧП “Норд”, 2006. – 378с. // Записки з романо-германської філології /ред.. І.М.Колегаєва. Одеський національний університет ім.. І.І.Мечникова. – Вип..18. – Одеса: Латстар, 2006. – С.197-201. 2) Руденко Л.М. Новітній підхід до висвітлення теорії адаптації в перекладознавстві. Рецензія на монографію В.В.Демецької Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: Монографія. – (Херсон: МЧП “Норд”, 2006. – 378с.) // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Вип. V. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – С.378 – 379).

Демецька В.В. Основи англомовного віршоскладання в типологічному та перекладацькому аспектах в курсі теорії та практики перекладу: Навчальний посібник. - Херсон: МЧП “Норд”, 1999. - 49с.

Demetskaya V.V. Stylistic and Philological Interpretation of the text: Навчальний посібник // Херсон: ХДУ, 2000. - 164 с.

Demetskaya V.V. Some aspects of the analysis of the advertisement as the type of the text // Проблеми вдосконалення викладання гуманітарних дисциплін у вищому технічному навчальному закладі: Зб. наук. - метод. статей. - Херсон: Інститут змісту та методів навчання. - 1998. - С. 60 - 62.

Демецька В. Жанрові особливості проповіді: прагматичний аспект // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 1999. - Вип. 5-6. – (Співав.: Пономаренко Л.В.) - С. 92 - 98.

Демецька В. Інтерпретація символів кольору та форми в рекламі як типу тексту // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 1999. - Вип. 5-6. – (Співав.: Бородіна О.) - С. 126-132.

Demetskaya V.V. The functioning of symbols of centre group in non-literary texts // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 1999. - Вип. 7 - 8. - С. 109 - 114.

Демецкая В. Некоторые особенности функционирования символики в рекламе как типе текста // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2001. - Вип. 10. – (Співав.: Мірзе Є.) - С. 70 - 72.

Демецкая В.В. Особенности функционирования символики пространства в православной проповеди // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2001. - Вип. 10. - С. 127 - 132.

Демецкая В.В. Символика Причерноморья: пути становления // Информационный вестник Форума русистов Украины. - Симферополь, 2001. - Вып. 2. - С. 39 - 43.

Демецкая В. Анализ функционирования символики цвета и числа в западной рекламе женской направленности // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2001. - Вип. XI. - (Співав.: Мірзе Є.) - С. 31 - 33.

Демецька В.В. Лексико - композиційні особливості малого оповідання як типу тексту: функціонування термінів і реалій // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2001. - Вип. XI. - (Співав.: Савіна Ю.Г.) - С. 38 - 41.

Demetskaya V.V. Advertisement as a form of contemporary myth // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2001. - Вип. XIII. - С. 55 - 58.

Демецкая В.В. Опыт кросс-культурного анализа рекламных текстов гендерной направленности (на материале западных и восточнославянских рекламных текстов) // Наукові праці: Наук.-метод. журнал. Сер. пед. науки. - Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили. - 2002. - Вип. 2. - С. 42 - 45.

Демецкая В.В. Кросс-культурная прагматика текста: к постановке вопроса // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2002. - Вип. 16. - С. 46 - 49.

Демецкая В.В. Интерпретация рекламного текста: гендерный и символический аспекты // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2002. - Вип. 15. - С. 15 - 19.

Демецька В.В. Лінгвопрагматика сакрального дискурсу // Мова і культура: Наукове видання: В 10 т.- Сер. філологія. - К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. - Вип. 6. - Т. 3. - Ч. 1: Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. - С. 90 - 92.

Демецька В.В. Міфологізація суспільної свідомості в текстах культури // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2003. - Вип. XX. - С. 97 - 101.

Демецька В.В. Кроскультурний аналіз красназничого типу тексту: концепт "свій/ чужий" простір (на основі українського та американського (США) красназничих текстів) // Філологічні студії: Науковий часопис. - Луцьк: Вид-во "Волинський Академічний Дім". - 2004. - №2 (26). - С. 74 - 78.

Демецкая В.В. Концепт "душа" в гомилетическом дискурсе: кросс-культурный анализ // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2004. - Вип. 25. - С. 178 - 182.

Демецкая В.В. Кросс-культурный анализ проповеди как типа текста // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. - Харків: Константа. - 2004. - № 636: До 200-річчя Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. - С.157 - 161.

Демецька В.В. "Свій-чужий" простір у політичному дискурсі: крос-культурний аналіз // Наукові записки Луганського нац. пед. ун-ту. Сер. філол. науки.: Зб. наук. пр. - Луганськ: Альма-матер. - 2004. - Вип.5: Поліетнічне середовище: культура, політика, освіта. - С.115 - 123.

Демецька В.В. Концепти "харизматична особистість" та "батьківщина" в текстах культури: досвід інтеркультурного зіставлення // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Сер: филология. - 2005. - Т. 18 (57). - № 1. - С.108 - 111.

Демецька В.В. Проблема перекладацької адаптації прагматичних текстів // Проблема семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгв. ун-т. - К.: Вид-во Центр КНДУ. - 2006. - Вип. 14. - С. 70 - 74.

Демецкая В.В. Дидактические тексты: прагматика ритуала // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. лінгвістика: Зб. наук. пр. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2006. - Вип. 3. - С. 92 - 95.

Демецкая В.В. Динамика функционирования концепта "политика" в политической речи: интерлингвистическая адаптация // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Сер. филология. - 2006. - Т. 19 (58). - № 2. - С.108 - 111.

Демецкая В.В. Концепт и прагматекст: когнитивные механизмы воздействия // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. лінгвістика. - Вип. 4. - Херсон: Вид-во ХДУ. - 2006. - С. 290 - 293.

Демецька В.В. Гріх: страждання про поступок чи вчинок? (на матеріалі православних та протестантських проповідей) // Сучасні літературознавчі студії. Випуск 3. Радість і страждання як чинники культури. Зб. наук. пр. - К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. - С.61. - 70.

Демецкая В.В. Новороссия: имя, пространство, символ // Матер. VIII Крымских Пушкинских Междунар. Чтений “Русь - Россия и Великая Степь” (г. Симферополь, 13-19 сент. 1999 р.). - Симферополь. - 1999. - С.189 - 190.

Демецкая В.В. Античный миф в восточнославянской культуре: от реалии к символу // Матер. IX Крымских Пушкинских Междунар. Чтений “Пушкин и Крым” (Крым, г. Гурзуф, 18-21 сент. 1999 г.) - Симферополь: Крымский Архив. - 2000. - Кн. 2. - С. 19 - 22.

Демецкая В.В. Прагматекст как текст “воздействия” // Матер. першої Міжнар. наук. - практ. конф. “Науковий потенціал світу ‘2004” (м. Дніпропетровськ, 1-15 листопада 2004 р.). - Дніпропетровськ: Наука і освіта. - 2004. - Т. 71: Мова, мовлення, мовна комунікація. - С. 24 - 25.

Демецкая В.В. Адаптация как кросс-культурная и переводческая проблема // Зб. праць та доп. Всеукр. наук. конф. “Актуальні проблеми філології та перекладознавства” (м. Хмельницький, 12-13 трав. 2005 р.) -Хмельницький. - 2005. - С.148 - 150.

Демецкая В.В. Религиозный дискурс: адаптация и перевод // Матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. “Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця” (м. Київ, 29-31 бер. 2006 р.). - К. - 2006. - Т. 3. - С.96 - 103.

Демецька В.В. Перекладацька адаптація та типологія дискурсів // Нова філологія. Зб.наук.праць. – Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2007. – С.205-210.

Демецкая В.В. Определение понятия адаптация в рамках теории коммуникации и переводоведения // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Сер. филология. - 2007. - Т. 20 (59). - № 2. - С.107 – 111.

АНОТАЦІЯ

Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2007.

У дисертації розробляється цілісна концепція теорії адаптації в перекладі та її понятійного апарата; визначаються лінгвокультурологічні і методологічні засади застосування перекладацької адаптації до прагматичних текстів. Окреслено класифікацію видів адаптації, умов і границь вживання адаптивних стратегій, а також запропоновано класифікацію адаптивних перекладацьких засобів. Системний підхід до вивчення поняття “адаптації” надав можливість встановити ієрархію структурно-типологічних, функціональних, когнітивних і компаративних методів аналізу дискурсу / тексту. Адаптивний потенціал дискурсу / тексту визначається в межах інтралінгвістичного й перекладознавчого зіставлення прагматичних типів текстів політичного й релігійного дискурсів, що дозволяє запропонувати адаптивні перекладацькі моделі аналізованих типів текстів.

Ключові слова: перекладацька адаптація, прагматичні тексти, дискурс, адаптивний / прагматичний потенціал, адаптивні стратегії, перекладацькі стратегії, адаптивні перекладацькі моделі, політичний дискурс, релігійний дискурс.

АННОТАЦИЯ

Демецкая В.В. Теория адаптации в переводе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2007.

В диссертации разрабатывается целостная концепция теории адаптации в переводе и ее понятийного аппарата, описывается лингвокультурологические и методологические основы применения переводческой адаптации к прагматическим текстам. Разработана классификация видов адаптации, условий и границ применения адаптивных стратегий, а также предложена классификация адаптивных переводческих способов и приемов. Системный подход к изучению понятия “адаптации” позволил определить иерархию структурно-типологических, функциональных, когнитивных и компаративных методов анализа дискурса/текста. Адаптивный потенциал дискурса/текста определяется в рамках интралингвистического и переводоведческого сопоставления прагматических типов текстов политического и религиозного дискурсов, что

послужило обоснованием предложенных адаптивных переводческих моделей анализируемых типов текстов.

Ключевые слова: переводческая адаптация, прагматические тексты, адаптивный / прагматический потенциал, адаптивные стратегии, переводческие стратегии, адаптивные переводческие модели, политический дискурс, религиозный дискурс.

SUMMARY

Demetska V.V. Theory of Translational Adaptation. – Manuscript.

Thesis for a doctoral degree in philology: speciality 10.02.16 – Translation Studies. – National Taras Shevchenko University of Kyiv. – Kyiv, 2007.

The dissertation sets out to prove the theory of translational adaptation. This is the first substantial study devoted to the description of adaptation as one of the basic notions in translation studies and its fundamental concepts. The research suggests the linguistic, cultural, and methodological reasons for applying the translational adaptation to pragmatic texts. The comprehensive analysis of the “adaptation” as a notion represents the hierarchy of the typological structural, functional, cognitive, and comparative methods of discourse / text analysis. An adaptive potential of discourse / text is defined within the framework of intralinguistic and interlinguistic comparison of pragmatic texts of political and religious discourses, which grounds the adaptive translational models of pragmatic texts under analysis.

Adaptation as one of the linguistic types of mediation is regarded by the majority of researchers as the extreme degree of transformations admissible in translation. The dissertation provides another approach according to which the adequate translation of pragmatic text isn't possible unless adapted to the linguistic and cultural stereotypes of target audience. In this case the correlation between applied reproductive and adaptive strategies depends on the pragmatic potential of definite discourse / type of text in ST and TT.

Thus, translational adaptation does not contradict reproductive translation being an associative strategy.

The main purpose of adaptive strategies lies in both the transference of pragmatic potential of discourse / text and orientation to the linguistic and cultural stereotypes of the recipient in translation.

The research is based on the pragmatic texts of political and religious discourses which were deliberately chosen for their simple elaboration in the theory of translation. The paradigm of pragmatic types of the texts includes the following: political discourse - vocabulary article, textbook on political studies, political speech, political advertisement; religious discourse - vocabulary article, textbook on homiletics, sermon, and religious advertisement. Translational transference of the paradigm into another culture presupposes the adequate identification of these texts which is possible if linguistic and cultural stereotypes of the target audience are preserved. The analysis proved that the adequacy on structural, semantic and stylistic levels of ST and TT leads to the identification of discourse / text.

For highlighting the typological structural and functional characteristics of pragmatic texts there was undertaken the analysis of theoretical research issues devoted to the studying of pragmatic texts on the following levels: hyper textual, textual and hypo textual. The analysis results in the supposition that beyond the scientist's interests are the problems concerning the functioning of culture bearing elements which define the adaptive and pragmatic potential of the text, and also the problem of the method's system which helps to distinguish the cultural specifics of the text under translation.

Comparative cultural and cognitive analysis resulted in pointing out the main tendencies in redistribution of information from one type of the text to another within one and the same discourse. Thus, the main tendency in political discourse of Atlantic tradition shows the following: pragmatic potential increases from vocabulary article to political speech preferably through the explication of the lexical elements with semantics of specifics. Quite opposite tendency could be seen in the texts of east Slavic tradition where pragmatic and thus adaptive potential increases through foregrounding the lexical elements with the semantics of uniqueness while the elements with semantics of specifics are gradually eliminated. The pragmatic texts of religious discourse in Atlantic tradition demonstrate the amplification of lexical elements with the universal semantics alongside with the increase of the lexical elements with semantics of specifics. In comparison with the texts of Atlantic cultural tradition that of east Slavic tradition show the main tendency in realization the lexical elements with the semantics of uniqueness already in the texts on homiletics.

The defining of the main transpositions while trans-coding from type of the text to another one within one language and cultural tradition points out the dominant transformations, which in their turn serve for working out the adaptive translational models for definite discourses / texts. The examples of reproductive translation presented in the thesis prove that the adequate translation of pragmatically oriented texts is hard to gain without application of adaptive strategies. Thus, the adequate reproduction of pragmatic potential of the text for another cultural and linguistic tradition is possible under the condition of appliance to the text the adaptive translational models.

The deep probe into the methodological basis of the theory of adaptation resulted in presenting the adaptive translational models to pragmatic texts of political and religious discourses.

Political discourse.

While translating the vocabulary article of east Slavic tradition most lexical elements of universal semantics have their equivalents; however the explication of lexical elements with another two types of semantics may cause the increasing of the text's volume, and therefore can complicate the translation with the usage of adaptive strategies.

Cultural specifics of the textbook on political studies of east Slavic tradition while translating to Atlantic tradition presupposes the following adaptive strategies: elimination or reduction of purely American realia; amplification of the names of worldly famous philosophers; reduction of ideological component; amplification of political terminology.

With the aim to preserve the linguistic and cultural specifics of the eastern Slavic political speech under translation the following adaptive strategies should be applied: appraisers with negative connotation should be eliminated while appraisers with positive connotation - amplified; lexical elements with cultural meaning should undergo either reproductive or adaptive ways of translation.

Political advertisement of Atlantic tradition is presented preferably with multimedia devices while in this thesis east Slavic advertisement was presented only in the form of the written texts. Taking into account the system of values of Atlantic cultural tradition the translation of east Slavic political advertisement texts is not acceptable for our texts are not valuable for this culture.

Religious discourse.

Cultural diversification defines the following translational adaptive strategies applied to the vocabulary article: the names of saints and sacred in-text attached to them should be reduced; religious concepts and appraisers with positive connotation should be amplified together with sacred in-text.

Multi-polar strategy of homiletic textbooks of both traditions opens up those places which seem "clear" analogues however if translated reproductively could transgress or even destroy the "vertical" scale of another culture system of values.

As far as sermon text is oriented to the audience without cultural or confessional background, the translation of sacred names tends to elimination as it concerns the concept-sphere of the Mother of God. The names of the saints also undergo partial desemantization. Almost the same could be said about the lexical elements with confessional component of meaning and religious concepts which should be either reduced or eliminated.

Advertisement texts of religious character could not be adapted to east Slavic tradition for this type of pragmatic text is absent in this linguistic and cultural tradition.

Key words: translational adaptation, pragmatic texts, adaptive / pragmatic potential, adaptive strategies, translational strategies, adaptive translational models, political discourse, religious discourse.

Підписано до друку 14.01.2008р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.